Grund af den Smule Frihed, som nok bliver tilbage, naar Liberalismens Tid er gaaet, vil man ikke kunne bære sig saaledes ad i moderne Tider; men det er til stor Skade for Problemet, thi nu bliver det endnu vanskeligere. Nu maa vi altsaa sige: Hvorledes skal vi saa anlægge Kvindernes Udvikling, saa at enhver Kvinde beholder sin Forplantningsdygtighed ubestridt, og alligevel faar Muligheden for Selverhverv, hvis hun skulde blive ugift, hvis hun skulde blive Enke eller fraskilt, eller hvis hun skulde blive gift under saadanne Forhold, at Erhverv fra hendes Side er nødvendigt? Jeg maa her sige, at jeg nærer den faste Tro eller den dybe Bekymring, at det gaar ikke med Forplantningsdygtigheden og Selverhvervet i ubestridt Grad i den samme Organisme. I hele Naturen bliver de Organismer, som skal afsætte Frugt, skaanede under deres Udvikling, faar Lejlighed til at ophobe et Overskud af Væv og Stoffer, som skal komme den kommende Forplantning til Gode, der indtræder overalt vegetative Tilstande, i hvilke disse Ophobninger finder Sted, for blot at tage Planten: Ophobninger af Stivelse, der saa bliver brugt, naar Frugten bliver afsat. Det er et meget stort Spørgsmaal for mig, en meget dyb og alvorlig Bekymring dette, at man under de unge Pigers Opdragelse slet ikke betænker, hvilken Grad af Vegeteren der hører til i hendes Udgdom, hvis hun en Gang skal blive en livskraftig Moder, og hvis hun skal udstaa alle Moderpligternes uendelige Besvær, hvis hun skal levere Organisme til den vældige Tæren paa Organismen, som dette er, eller rettere sagt bliver, hvor hun ikke er i sin fulde Sundheds Blomstring. Dette maa vi betænke, naar vi anlægger Sagen, og da bliver det at undersøge, hvorledes vi opdrager Pigebørnene paa en saadan Maade, at de gøres aandelig og legemlig dygtige til et Fag, samtidig med, at de faar den fornødne Hvile ikke blot i Pubertetstiden, hvor det er aldeles nødvendigt, og hvor de aldeles ikke burde beskæftige sig med disse nervepirrende Arbejder, men ogsaa i det senere Ungdomsliv, indtil den Tid er indtraadt, hvor de er fuldkommen udvoksede, hvor de er nogenlunde klare over deres Valg, og hvor de for mig eller rettere sagt for Samfundet kan gøre med deres Nerver, hvad de vil, naar blot de præsterer »præstenda« i deres Arbejde. Dette er Problemet, og det er ganske overordentlig vanskeligt. Efter mine Begreber fører det bort fra Fællesskolen, det fører til, at Piger maa have en ganske særlig Opdragelse, saaledes som det for en Del har været Tilfældet i gamle Tider. Nu spotter og haaner man disse Piger, som sad og broderede og malede Blomster; ja, naturligvis, det var splittergalt, de blev ikke dygtige Mødre af at sidde og brodere. Paludan-Müller siger et Sted: »Vil Du altid elske og brodere? — Dit Hjerte og Du selv blev skabt til mere.«

Det er rigtigt, men først og sidst, hendes Krop blev skabt til mere, og hvis vi vil gaa tilbage ud over disse vore Bedstemødres Tid, som vi her tænker paa, og gaa tilbage til den arbejdende Kvinde i det rigtig gamle Menneskesamfund, der var ufordærvet af Bylivet, vil vi se, at hun havde godt at bestille, denne Kvinde, men hendes Nerver lod man i Fred, hun gik med Vandkrukken paa Hovedet eller paa Skulderen eller med Mælkespanden — tænk, hvilke Rygstykker, der kunde bære og balancere med en Spand med 8–12 Potter Mælk i, — hun gik med den ad de jyske Hedeveje og strikkede og spasede med andre, og det generede ikke, legemligt Arbejde har Kvinden altid kunnet taale mærkværdig meget af, langt mere, end vi tror. Altsaa, man maa undersøge dette, se hvorledes man nu kan finde Uddannelsesmaader, der ikke skader hende som Kvinde, ikke skader denne Kvindenatur, hvis Slave hun altid er, det Slaveri, hun aldrig løber fra, om hun forsøger 100 Frigørelser her i Verden, der sidder hun fast, og dette maa hun vide, derfor er det altid kun en Brøkdel af sin Natur, hun kan stille i Selverhvervets Tjeneste, og saa gælder det om at finde Virksomheder for hende, hvori hun ikke bliver en slet Kopi af det mandlige Arbejde, men hvori hun faar Lejlighed til at udfolde sit menneskelige Ingenium i Menneskeslægtens Tjeneste. — Naar jeg nu nævner Lærerinden og Sygeplejersken, er det ikke for paa nogen mulig Maade at udtømme de Chancer, Kvinden har, men for at vise noget, hvor hun er brillant, uerstattelig, hvor hun er 20 Gange bedre end Manden, for Lærerindens Vedkommende naar det angaar mindre Børn, og for Sygeplejerskens i alle Tilfælde; men der er mange andre Stillinger, lad mig ikke forsøge at nævne dem, og vi vil utvivlsomt finde flere. Det er ganske urigtigt at sige, at Kvinder blot er særlig anlagte for lavere Bestillinger. Dersom en Bestilling, Kvinden altid har røgtet udmærket godt, næsten altid meget bedre end mange, mange Mænd, det er at være Konge, det har hun altid forstaaet brillant. Disse høje, administrative Stillinger ligger for hende; men læg Mærke til, mine Damer, at i hine gamle Tider som jeg taler om, i Menneskeslægtens Begyndelse var hun Konge i de patriarkiske Tider i sit Hus, til Dels i sit Samfund, det var hende, der sagde, hvor Teltet skulde staa. Men i det hele taget dette med lavere og højere — ja, hvad er lavere, og hvad er højere, og hvem er størt og hvem er mindst? Julius Lange og Vilhelm Thomsen sad en Dag og talte om Digtere, og saa kom en af dem til at tale noget om Homer som den største Digter. Saa sagde Julius Lange: »Største Digter, største Digter, hvem er den største Digter, Homer eller Bellman? Saa sagde Vilhelm Thomsen: Jeg tror, Homer er den største Digter om Formiddagen og Bellman den største om Eftermiddagen.« — Saadan tror jeg ogsaa, det er, naar vi ret skal bese de menneskelige Arbejder og Virksomheder. Voluntarismen, som jeg talte om, den, som sætter den praktiske Side af Mennesket højst, er overmaade tilbøjelig til at mene, at de praktiske Arbejder her i Verden er de vigtigste og værdifuldeste, i hvert Tilfælde, at de er lige saa værdifulde som nogen som helst aandelig Beskæftigelse. Dette at mene, at aandeligt Arbejde er bedre end legemligt, at det staar højere og gør Mennesker lykkeligere, er en Frugt af Intellektualismens Kultur, af den store Parentes i Menneskehedens Udvikling, som jeg talte om før. Det er en forbandet Teori, som Mandfolk har hittet paa, den er formodentlig lavet af Professorer og skal udryddes først af Mandfolk og af Professorer, saa at ogsaa Kvinden kan se, at legemlig Gerning er ligesaa vigtig, ja i Virkeligheden vigtigere i Verden, fordi den er Bærer af alt, hvad der er aandeligt. — I alle de Bøger, jeg har skrevet om denne Ting, har jeg sagt dette uforbeholdent, det gaar fra Haanden over i Hovedet, Intelligensen er en Frugt af Haandens Arbejde, alting grundlægges med Hænderne, og ganske særlig i Rationalismens Tid og endnu i Romantikkens Tid har Mandfolk sagt saadan no-